

ความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรม
การเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส *
Needs Assessment and Development Guidelines for a
Readiness Program for Transitioning into an Aging Society
Based on Islamic Principles in Narathiwat Province

อับดุลคอลลิก อรัรอฮีมีย์ และ เกษตรชัย และหีม
Abdulkhaliq Arrahimee and Kasetchai Laeheem
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University
Corresponding Author, E-mail: apdunkoled.c@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน โดยเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้นำศาสนา นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้สูงอายุมุสลิมที่เป็นอาสาสมัครเข้าร่วมการวิจัย ใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย การสรุปประเด็นสำคัญเพื่อวิเคราะห์และตีความเนื้อหา และเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ผลการศึกษาพบว่า 1) ความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมมีดังนี้ 1.1) การดูแลสุขภาพและเพิ่มพูนความรู้ในการปฏิบัติดูแลตนเอง 1.2) การเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจ 1.3) การส่งเสริมอาชีพและการบริหารการเงิน 1.4) การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคม 1.5) การเรียนรู้ทักษะการใช้เทคโนโลยี และ

* ได้รับบทความ: 8 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 17 กรกฎาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 18 กรกฎาคม 2568



2) แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมมีดังนี้ 2.1) การเพิ่มพูนความรู้ด้านศาสนาให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกต้อง 2.2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามวิถีอิสลาม 2.3) การดูแลตนเองตามวิถีอิสลาม 2.4) การอาชีพเสริม และการวางแผนทางการเงิน 2.5) การปรับตัวเข้าสู่วัยสูงอายุและการอยู่ร่วมกันในสังคม

คำสำคัญ: ความต้องการของผู้สูงอายุมุสลิม; แนวทางการพัฒนาโปรแกรมตามวิถีอิสลาม

Abstract

This study aims to explore the needs and development guidelines for a preparedness program for transitioning into an aging society in accordance with Islamic principles in Narathiwat Province. A qualitative research methodology was employed, involving 20 key informants selected through purposive sampling. The informants included religious leaders, academics, experts, and elderly Muslims who voluntarily participated in the study. Data were collected using semi-structured interviews and analyzed through content analysis by identifying key themes, interpreting the findings, and presenting them descriptively in line with the research objectives.

The study findings reveal that: 1) The readiness preparation needs of elderly Muslims encompass the following aspects: 1.1) Health care and self-care knowledge enhancement 1.2) Strengthening religious knowledge and understanding of religious practices 1.3) Promotion of occupational skills and financial management 1.4) Enhancement of family and social relationships 1.5) Acquisition of digital literacy and technology skills 2) Guidelines for developing a readiness preparation program for elderly Muslims include: 2.1) Enhancing Islamic religious knowledge to facilitate proper religious practices 2.2) Implementing lifelong learning activities by Islamic principles 2.3) Promoting self-care practices for elderly Muslims based on Islamic teachings 2.4) Supporting supplementary



occupations and financial planning for the elderly 2.5) Facilitating adaptation to aging and fostering social integration.

Keywords: needs of elderly Muslims; guidelines for program development based on Islamic principles

1. บทนำ

การเพิ่มขึ้นของประชากรวัยสูงอายุของโลกในปี พ.ศ. 2563 ถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในปัจจุบัน มีจำนวน 1,050 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 14 ของประชากรโลกทั้งหมด แนวโน้มดังกล่าวจัดเป็นปรากฏการณ์ที่มีความคล้ายคลึงกันทั่วโลก เฉกเช่นเดียวกับประชากรผู้สูงอายุในภูมิภาคอาเซียนในปี พ.ศ. 2563 มีสมาชิกอาเซียนมากถึง 6 ประเทศได้กลายเป็นสังคมสูงอายุแล้วได้แก่ สิงคโปร์ (ร้อยละ 20.9) ไทย (ร้อยละ 18.1) เวียดนาม (ร้อยละ 12.3) มาเลเซีย (ร้อยละ 11.0) อินโดนีเซีย (ร้อยละ 10.1) และ เมียนมา (ร้อยละ 10.0) ซึ่งเพิ่งเป็นสังคมสูงอายุในปี พ.ศ. 2563 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2564 น. 42) นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุข ได้เปิดเผยข้อมูลในปี 2568 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มตัว มีผู้สูงอายุ 14 ล้านกว่าคน ผลสำรวจล่าสุดมีผู้สูงอายุกว่า 1 ล้านคนที่สุขภาพไม่ดี นอนติดเตียง และต้องพึ่งคนอื่นดูแล ซึ่งแนวโน้มมีผู้สูงอายุอยู่ลำพังไร้ลูกหลานดูแลเพิ่มขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2568) เช่นเดียวกับกับปัญหาผู้สูงอายุในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีประชากรผู้สูงอายุ จำนวน 96,430 คน และมีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือดูแล อันเนื่องจากผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ไม่มีผู้ดูแล ไม่มีรายได้ที่แน่นอน เป็นผู้ป่วยเรื้อรังติดบ้านติดเตียง และส่วนหนึ่งเป็นผู้สูงอายุที่กู้เงินจากกองทุนผู้สูงอายุเพื่อการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุที่มีที่อยู่ไม่เหมาะสม และผู้สูงอายุที่มีที่ไม่ได้รับการสงเคราะห์ตามหลักเกณฑ์ ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้หากไม่ได้รับการพัฒนาหรือแก้ไข อาจประสบปัญหาทางสังคมในอนาคต (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนราธิวาส, 2565) จากทิศทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุที่ ชันญญา ปัญจพล (2558) ได้อธิบายการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุเป็นการจัดเตรียมให้มีสถานะที่สมบูรณ์ทั้งทาง



ร่างกายและจิตใจ และยังสามารถเรียนรู้และทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสัมฤทธิ์ผลขึ้นอยู่กับ วุฒิภาวะ การฝึกฝน การเตรียมตัว ความสนใจหรือแรงจูงใจ ดังนั้นการศึกษาความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อม นั้นมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีแนวทางการเตรียมความพร้อมหรือโปรแกรมในการเตรียมความพร้อมตนเองเพื่อให้การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุมีคุณภาพ ปัจจุบันมีงานวิจัยที่ ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุจำนวนมาก มีหลักสูตรและรูปแบบการ พัฒนาอยู่อย่างหลากหลาย ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในมิติของการดูแลสุขภาพ การส่งเสริม อาชีพ การเข้าร่วมสังคม และการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งแนวทางการการ พัฒนาดังกล่าวอาจนำมาปรับใช้ได้บางส่วนเท่านั้นสำหรับประชากรผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่จังหวัด ชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นกลุ่มประชากรที่มีความแตกต่างทั้งความเชื่อทางศาสนา ประเพณี และ วัฒนธรรม จากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย ดังนั้นแนวทางการพัฒนากิจกรรมเตรียมความพร้อม ของผู้สูงอายุในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งมีการศึกษาในมิติการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมุสลิมอยู่ ค่อนข้างน้อยมากสำหรับประเทศไทย ดังนั้นเพื่อให้ผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาอิสลาม สามารถนำ องค์ความรู้จากการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมไปปรับใช้ในดำเนินชีวิตของตนเองได้ อย่างสอดคล้องกับความเชื่อที่ตนเองนับถือศรัทธา ซึ่งประกอบด้วย การเคลื่อนไหวของตนเอง การดำเนินชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมกิจกรรม การประกอบอาชีพ ล้วนแล้วจะต้องยึดโยงกับ หลักศรัทธา (อัลอีมาน) ซึ่งหมายถึง การกล่าวออกมาด้วยวาจา การยึดมั่นด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ และหลักปฏิบัติ (อัลอิสลาม) ที่หมายถึง การปฏิบัติด้วยร่างกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนารวมทั้ง หลักคุณธรรม จริยธรรม (อัลเอียะห์ซาน) (วราพัชร จันทรเส็ง, 2563) ทั้งสองส่วนนี้จะต้องมี ความเกี่ยวโยงกันอยู่เสมอไม่สามารถแยกออกจากกัน เพราะศาสนาอิสลามเน้นหนักให้เห็นถึง ความสำคัญอย่างสมดุลระหว่างชีวิตโลกปัจจุบัน (ดุนยา) กับชีวิตโลกหน้า (อาคีเราะฮฺ) ดังนั้น กิจกรรมทุก ๆ อย่างจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์องค์เดียว อิสลามมิได้ สอนให้มนุษย์โน้มไปทางใดทางหนึ่ง แต่เน้นหนักถึงการสั่งสมความดีงามและเว้นความชั่วใน ปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นประเด็นสำคัญในวิจัยความต้องการเตรียมความพร้อมและ แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุตามวิถีอิสลามในจังหวัด นราธิวาส เพื่อเติมเต็มศักยภาพให้ผู้สูงอายุมุสลิม และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาความรู้ศาสนาและ



จิตวิญญาณ การดูแลตนเองทั้งสุขภาพกายและจิตใจ การมีอิสรภาพทางการเงิน มีครอบครัวที่ดี และการมีชุมชนแห่งการเรียนรู้นับถือศรัทธาในศาสนา (Tohit, Browning, & Radermacher, 2011) โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ในการวิจัยในครั้งนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่มีทุนวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ของความเป็นมาหลาย เช่น มัสยิดตะโละมาเนาะ คัมภีร์อัลกุรอานที่เขียนด้วยลายมืออายุกว่า 700 ปี และเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจของอิสลามิกชนทั่วโลก (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, 2561) และยังมีกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่อยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญหลักในศึกษาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา

สำหรับผลที่ได้จากศึกษาสามารถปรับใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุมุสลิมได้ทั่วประเทศ เพราะผู้นับถือศาสนาอิสลามจะมีหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติที่เหมือน ๆ กัน ส่งผลให้วิธีการปฏิบัติ และกิจกรรมทางศาสนาทุก ๆ ภาคของประเทศจะมีแบบแผนที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา นั้น สามารถทดแทนกลุ่มให้ข้อมูลในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาได้ นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายหรือแผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิม อันเนื่องจากการขาดโอกาสในการเรียนรู้อิสลามในวัยเด็ก และมีระดับความรู้อิสลามของผู้สูงอายุมุสลิมต่ำ (เกษตรชัย และหิမ်, ปัญญา เทพสิงห์, ธงพล พรหมสาธาณ สกลนคร, และ ฮัสบุลเลาะ อาคิสสกุล, 2562) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากผู้วิจัยสามารถศึกษาความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา ยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ทักษะการเตรียมความพร้อมที่เกี่ยวกับอิสลามแก่ผู้สูงอายุได้ อีกทั้งผู้สูงอายุมุสลิมสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมดังกล่าว และยังสามารถเป็นแบบอย่างแก่บุตรหลานได้ และสามารถอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้มีความรู้เกี่ยวกับวิถีอิสลามที่ถูกต้อง อันเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยขัดเกลาบุตรหลานให้เต็มโตเป็นคนดีของสังคมต่อไปได้



2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีแบบแผนการวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปความต้องการในการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1. ขอบเขตการศึกษา ครั้งนี้มุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุมุสลิมในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุตามวิถีอิสลาม เช่น ด้านสุขภาพ ด้านศาสนา ด้านจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ และความต้องการของผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ของการวิจัยเป็นผู้ที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุที่มีช่วงอายุระหว่าง 60-70 ปี จำนวน 15 คน ผู้นำศาสนา จำนวน 2 คน และนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน (Lincoln & Guba, 1978) โดยเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเจาะจงเลือกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่ ส่วนคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลพิจารณาจากความเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่เป็นเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 1) ผู้นำศาสนา จำนวน 2 คน 2) นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน 3) ผู้สูงอายุมุสลิมที่เป็นอาสาสมัครเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 15 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้ 1) คำถามเกี่ยวกับความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลาม 2) ข้อเสนอแนะนโยบายสำหรับผู้สูงอายุในการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลาม ส่วนการหาค่าความเที่ยงเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบและเพื่อคัดเลือกเฉพาะข้อความที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหาของงานวิจัย



3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เมื่อโครงการวิจัยได้ผ่านกระบวนการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการศึกษาในมนุษย์ของวิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา (SCPHYLIB-2566/235) ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอหนังสือแนะนำหนังสือแนะนำตัว เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และหนังสือแนะนำตัวดังกล่าว พร้อมกับแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
- 2) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด
- 3) การเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือตำรา รายงานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจัย และเอกสารอื่น ๆ เพื่อมาเสริมในประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- 4) การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมถึงการจัดกลุ่มประเด็นคำตอบที่ได้จากการวิจัย เพื่อดำเนินการสรุปแล้วส่งผลการสัมภาษณ์ไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อพิจารณาความเที่ยงของเนื้อหาที่ได้ให้สัมภาษณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ผลการวิจัยที่ได้ผลการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาถอดเทปคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาประมวลผล และแจกแจงจัดกลุ่มข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูล สรุปประเด็นสำคัญเพื่อวิเคราะห์และตีความเนื้อหาของข้อมูล โดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและแนวคิดการวิจัยเป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการยึดหลักตรรกะเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยควบคู่กับบริบทของพื้นที่วิจัย จากนั้นจึงนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Analytical Description) ให้ครอบคลุมสาระสำคัญของข้อมูล และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาสมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิม โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ความต้องการในการดูแลสุขภาพที่ดีทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งสะท้อนถึงความตระหนักถึงคุณภาพชีวิตในช่วงวัยสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของวิถีชีวิตแบบอิสลามที่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพเพื่อให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างสมบูรณ์



ผู้สูงอายุต้องการความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างถูกสุขลักษณะ เช่น การรับประทานอาหารที่เหมาะสม การพักผ่อนให้เพียงพอ การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย รวมทั้งการดูแลด้านอารมณ์และจิตใจ ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสะท้อนภาพความต้องการดังกล่าวอย่างชัดเจน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...ต้องการความรู้ในการดูแลเรื่องสุขภาพ อาชีพให้ดูแลด้านการศึกษา ศาสนาของผู้สูงอายุ...” ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุในชุมชนไม่ได้ต้องการเพียงการดูแลสุขภาพกายภาพ แต่ยังต้องการองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อดูแลตนเองในบริบทของศาสนาและการดำเนินชีวิตประจำวัน อีกประการหนึ่งที่ตอกย้ำประเด็นด้านสุขภาพและสวัสดิการ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...สุขภาพที่ดีได้รับการดูแลด้านสุขภาพ มีเบี้ยดำรงชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ...” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ของผู้สูงอายุที่เชื่อมโยงการดูแลสุขภาพเข้ากับนโยบายของรัฐหรือสวัสดิการในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเบี้ยยังชีพ และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็น รวมถึงการมีพื้นที่ออกกำลังกายหรือกิจกรรมทางกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ยังมีข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลหลายรายว่า ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย และมีการส่งเสริมสิทธิประโยชน์เพิ่มเติม เช่น การลดค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ การสนับสนุนด้านอาหารที่ดีต่อสุขภาพ และการมีบุคลากรหรืออาสาสมัครดูแลสุขภาพประจำชุมชนที่มีความเข้าใจบริบทของผู้สูงอายุมุสลิม

4.1.2 ความต้องการด้านการศึกษาและศาสนาของผู้สูงอายุมุสลิมผู้สูงอายุมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสมีความหลากหลายทางภูมิหลังด้านการศึกษาและประสบการณ์ชีวิต สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่ดำรงบทบาทเป็นผู้นำศาสนา หรือครูผู้สอนศาสนาในปัจจุบัน 2) กลุ่มที่เน้นการศึกษาสามัญ (วิชาการทั่วไป) ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระบบราชการหรือทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ 3) กลุ่มที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ โดยต้องทำงานตั้งแต่วัยหนุ่มสาวเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทั้งในสายศาสนาและสามัญ ทั้งกลุ่มที่ 2 และ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ในชุมชน มักมีข้อจำกัดในการเรียนรู้ศาสนาในช่วงวัยหนุ่มสาว ส่งผลให้ขาดองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติตนตามหลักการศาสนาอิสลามอย่างถูกต้อง ทั้งที่การปฏิบัติศาสนกิจอย่างสมบูรณ์ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในชีวิตของมุสลิม การจัดการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในกลุ่มเหล่านี้จึงควรมุ่งเน้นให้สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและครบถ้วน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...เป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ต้องเน้นการปฏิบัติหลักที่ตนเองนับถือ สุขภาพต้องพร้อม ความสัมพันธ์กับบรรดาญาติมิตร...” ขณะที่อีกท่านหนึ่ง



ระบุว่า “...การปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องและสามารถสอนลูกหลานได้ถูกต้อง การเรียนศาสนา และอัล-กุรอาน การเรียนศาสนาเพื่อได้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ถูกต้อง...” และอีกท่านหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมว่า “...การปฏิบัติศาสนกิจตามหลักการของศาสนาอิสลามควรสมบูรณ์แบบเรียนบทบัญญัติศาสนา อัล-กุรอาน บทคำแปล บทอ่านมีเสียง ในทุกเรื่องต้องตามแนวทางของอิสลาม...” จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุมุสลิมจำนวนมากต้องการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกต้อง เช่น การละหมาด การอ่านอัลกุรอาน และการทำอิบาดะห์ โดยเฉพาะการเรียนรู้อัลกุรอานอย่างถูกต้อง ทั้งในด้านการอ่าน การแปล และการทำความเข้าใจความหมาย เพื่อนำหลักคำสอนไปใช้ในชีวิตได้อย่างครบถ้วนตามแนวทางอิสลาม นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในการสร้างพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางศาสนา เช่น การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อการเรียนรู้ศาสนา หรือการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ภายในชุมชน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสงบมั่นคงทางจิตใจและความผูกพันทางสังคม ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...ต้องการในเรื่องหลักการแปลคำต่อคำในการอ่านอัลกุรอานทุกหน้า ไม่ใช่แบบพจนานุกรม...” และ “...ให้มีการเรียนในเรื่องศาสนาและการปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้มีกิจกรรมบางอย่าง เช่น ชมรมศาสนาของผู้สูงอายุ อาชีพ การเข้าสังคม...” ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศาสนาอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้พวกเขาสามารถเตรียมความพร้อมด้านจิตวิญญาณและคุณธรรมได้อย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งดำรงชีวิตในบั้นปลายอย่างสงบ และมีความสุขพร้อมเมื่อถึงช่วงเวลาหลังความตายมาเยือน

4.1.3 ความต้องการด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุเมื่อผ่านพ้นการเกษียณอายุราชการหรือเข้าวัยสูงอายุ เป็นวัยที่ต้องการใช้เงินในการดูแลสุขภาพ และการเลี้ยงดูตนเอง ประกอบกับสภาพร่างกายที่ทรุดโทรม ทำให้ไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน หน่วยงาน หรือห้างร้านต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ขาดรายได้ในการเลี้ยงดูตนเอง นอกจากนี้ความรู้ในการจัดการทรัพย์สินนับเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นเดียวกับเพราะผู้สูงอายุมักจะประสบปัญหาการถูกหลอกจากลูกหลานหรือแม้กระทั่งแก๊งคอลเซนเตอร์ รวมทั้งผู้สูงอายุขาดความรู้ในการจัดการทางการเงิน ส่งผลให้ไม่สามารถจัดการทรัพย์สินให้สามารถดูแลตนเองได้ตลอดจนช่วงของชีวิต ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...ผู้สูงอายุบางส่วนในชุมชนขาดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพที่ดีได้ ส่งผลให้ประสบปัญหาทางการเงิน ปัญหาความยากจน ไม่มีความรู้ในไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายและการออม...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นสาเหตุที่ผู้สูงอายุมีความต้องการในด้านอาชีพเสริม



ดังกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...การทำอาชีพเสริมของผู้สูงอายุ และทักษะการเรียนรู้ในการอยู่ในสังคมของผู้สูงอายุ...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...ความต้องการในการเตรียมความดูแลสภาพตนเองที่ถูกต้อง การใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน มีความรู้ด้านศาสนา เศรษฐกิจเพื่อดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ดังนั้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสประกอบอาชีพเสริม ที่เหมาะสมเพื่อสร้างรายได้และลดภาระทางการเงิน รวมทั้งการส่งเสริม การออม และการบริหารการเงิน อย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

4.1.4 ความต้องการในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมสำหรับผู้สูงอายุ การสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นและการให้การสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะลูกหลาน ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมความสุข และการดูแลในด้านต่าง ๆ ของตนเอง ทั้งหมดนี้ล้วนมีความสำคัญในการเสริมสร้างความสุขในชีวิตประจำวันนอกจากนี้ การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม อาทิ การพบปะเพื่อนในวัยเดียวกัน การศึกษาและปฏิบัติศาสนาเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ในชีวิต และการเดินทางเพื่อพักผ่อนหรือท่องเที่ยว เป็นแนวทางที่ช่วยลดความโดดเดี่ยวและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...การสนับสนุนจากลูกหลาน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และคนในครอบครัว และเพื่อนในสังคม ในการเรียนอัล-อัลกุรอาน และศึกษานอกสถานที่...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...เพราะชีวิตจะว่างงานขาดเพื่อน ขาดองค์ความรู้ ขาดคนดูแล บางคนไม่ได้เตรียมตัวเลยเพื่อรู้จักปรับตัวกับคนในครอบครัว และในชุมชน...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...เหลือเวลาไม่มากแล้ว และเป็นต้นแบบลูกหลานและคนในชุมชน...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...เพื่อไม่ให้มีปัญหาในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันในสังคม และเพื่อการเป็นอยู่ได้มีความสุข...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.1.5 ความต้องการเรียนรู้ทักษะการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และใช้ประโยชน์ของผู้สูงอายุในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อผู้สูงอายุในอนาคตได้ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...การถ่ายทอดความรู้ด้วยเทคโนโลยี เนื้อหาสาระในเรื่องศาสนาอิสลามที่สมบูรณ์ควรใช้สื่อที่ทันสมัยผู้สอนใช้เทคโนโลยีให้เป็น...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...ความรู้ความเข้าใจในด้าน IT ประกอบการบรรยายในเรียนแล้วปฏิบัติ เรียนแบบกันเองมีการสอบถาม มีกิจกรรมในการสอนและต้องเข้าใจความเป็นผู้สูงอายุ...” ผู้ให้ข้อมูลใน



การวิจัย ซึ่งการใช้สื่อเทคโนโลยีในปัจจุบันมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดจนจนถึงการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะต้องใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้และเท่าทันกับความทันสมัยของเทคโนโลยีในปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...การใช้สื่อทันสมัย และวิทยากรต้องสอนสนุกใช้เวลาสั้นและมีเอกสารประกอบสอนสำหรับผู้สูงอายุ...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...การสอนหรืออบรมผู้สูงอายุให้เป็นกันเอง พุดคุยได้มีสื่อทันสมัยมีของว่างให้กิน...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.2 แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส การเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับหลักความเชื่อและบทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม ซึ่งมีเป้าหมายสูงสุดคือการเข้าสวรรค์ (อัล-ญันนะฮ์) ของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิตและเตรียมตัวสำหรับชีวิตหลังความตาย ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยที่จะช่วยเติมเต็ม และทบทวนหลักอากีดาห์ (หลักศรัทธา) การปฏิบัติศาสนกิจ (หลักปฏิบัติ) และการดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติศาสนาของตนเองให้มีความพร้อมมากที่สุด โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

4.2.1 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับความรู้ด้านศาสนาอิสลาม เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ การปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาอิสลาม เช่น การทำอามาน (Amal) และอิบาดะห์ (Ibadah) อย่างถูกต้อง ตลอดจนการศึกษาเนื้อหาอัล-กุรอาน และอัล-ฮาดิษ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะผู้สูงอายุมีความแตกต่างในแง่ของการประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจในหลักการศาสนา ซึ่งผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่สามารถแบ่งลักษณะเฉพาะดังนี้ 1) กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการเรียนศาสนา ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้นำศาสนา ครูผู้สอนศาสนาในปัจจุบัน 2) กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการเรียนสายสามัญ (สายวิชาการ) เป็นหลักซึ่งจะรับราชการ พนักงานองค์กรต่าง ๆ และ 3) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนไม่สามารถที่จะเข้าศึกษาทั้งสองลักษณะได้ เพราะจะต้องออกไปทำงานรับจ้างหรือจากสวน เพื่อหารายได้ในการดูแลครอบครัว ทั้งกลุ่มที่ 2 และ 3 เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ที่ขาดโอกาสในการเรียนศาสนาในช่วงวัยหนุ่มสาว ส่งผลให้กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ขาดองค์ความรู้ในการปฏิบัติตนเองตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพื่อให้การปฏิบัติศาสนกิจของตนเองให้ถูกต้อง จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับที่นับถือศาสนาอิสลาม แนวทางการสอนและการพัฒนาผู้สูงอายุกลุ่มดังกล่าวจะต้องเน้นในสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองให้มีความสมบูรณ์ที่สุด ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...เป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ต้องเน้นการปฏิบัติหลักที่ตนเองนับถือ สุขภาพต้องพร้อม ความสัมพันธ์กับ



บรรดาญาติมิตร...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...การปฏิบัติศาสนากิจให้ถูกต้องและสามารถสอนลูกหลานได้ถูกต้อง การเรียนศาสนาและอัล-กุรอาน การเรียนศาสนาเพื่อได้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ถูกต้อง...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...การปฏิบัติศาสนากิจตามหลักการของศาสนาอิสลามควรสมบูรณ์แบบ เรียนบทบัญญัติศาสนา อัล-กุรอาน บทคำแปล บทอ่านมีเสียง ในทุกเรื่องต้องตามแนวทางของอิสลาม...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ดังนั้นการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจของผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลามจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ในปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุด และพร้อมเมื่อชีวิตหลังความตายมาเยือนตามหลักความเชื่อของศาสนาอิสลาม ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...เนื้อหาที่จำเป็นเป็นเตอาฮิต ฟิกห์ ตัจเวต อัล-ฮาดิษ เป็นต้น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่โลกหน้า บรรยากาศในการเรียนเน้นการสาธิตให้สามารถปฏิบัติได้ การทัศนศึกษานอกสถานที่ของผู้สูงอายุ ความรู้ความเข้าใจในด้าน IT ประกอบการบรรยาย เรียนแล้วปฏิบัติ เรียนแบบกันเองมีการสอบถาม มีกิจกรรมในการสอน ต้องเข้าใจความเป็นผู้สูงอายุ...” และ “...ความรู้และทักษะด้านศาสนาอิสลาม อัล-กุรอาน โดยใช้ภาษามลายูด้วยกับลูกหลาน การปฏิบัติศาสนากิจที่ถูกต้องความหลักศาสนา การใช้เงินรู้วิธีการเก็บรักษา...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...ควรเป็นการอบรมในความรู้และฝึกการปฏิบัติในช่วงอบรมไปพร้อม ๆ กัน การเรียนรู้ทั้งภาคปฏิบัติอยู่ในรูปแบบที่สบาย ๆ ไม่เครียด การเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ในวัน 1 เดือน เรียนเน้นด้านศาสนา รูปแบบการเรียนศาสนา เรียนสาธิต การปฏิบัติ...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.2.2 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลาม ควรจัดในรูปแบบที่หลากหลาย และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...พาทัศนศึกษาสถานที่บ้างใช้เวลาแต่ละครั้งไม่นาน เรียนรู้ตลอดชีวิตมีเนื้อหาที่แน่นอน เนื้อหาที่ทันสมัยกับเหตุการณ์ปัจจุบัน...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...ทัศนศึกษาในโรงเรียนปอเนาะ เรียนทฤษฎีและไปทัศนศึกษา เนื้อหาไม่ซ้ำ การศึกษาดูงานหรือดูงานสถานที่จริง...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...ควรเป็นแบบลักษณะการได้ปฏิบัติระหว่างเรียนการมีผู้สอนที่มีความชำนาญเฉพาะทาง...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ในส่วนของโปรแกรมการเตรียมความพร้อมควรมีกระบวนการจัดกิจกรรมหรือการเรียนการสอนให้มีระยะเวลาที่เหมาะสมอยู่ในช่วง 1-2 ชั่วโมงต่อครั้ง ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถรับเนื้อหาสาระที่เรียนไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...ควรมีระยะเวลาสั้น ๆ สัปดาห์ละ 3 วัน ใช้เวลาน้อยเข้าใจง่าย ศึกษาดูงานอย่างของจริงให้เห็นถึงกับตัวเอง มีเวลาเรียนประมาณอาทิตย์ละ 2-3 วัน และครั้งละ ไม่ควร



นานมาก...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...เนื้อหาที่ทันสมัยกับเหตุการณ์ปัจจุบัน โปรแกรมระยะสั้น ๆ โปรแกรมควรมีแบบวันเว้นวันมีเนื้อหาที่ใช้ในชีวิตจริง ควรมีแอปพลิเคชัน (Application) สั้นๆ ควรมีหนังสือประกอบการเรียน แบบบันทึกเสียงอัล-กุรอาน...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.2.3 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการดูแลตนเองของผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลาม การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพกายและจิตใจของผู้สูงอายุตามหลักวิชาการ และบูรณาการองค์ความรู้อิสลามให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...การดำเนินชีวิตประจำวัน การปฏิบัติศาสนากิจ การดูแลตนเอง การช่วยตนเองในเวลาฉุกเฉิน การเกิดอุบัติเหตุของผู้สูงอายุ...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ “...ความพร้อมในด้านร่างกาย สุขภาพและอารมณ์...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ “...การดูแลตัวเองเตรียมความพร้อมด้านพึ่งตนเอง ด้านอาหารการกิน การออกกำลังกาย ด้านสุขภาพให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยตัวอย่าง การละหมาดเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุมุสลิมจะต้องปฏิบัติวันละ 5 ครั้ง ตามช่วงเวลาที่กำหนดซึ่งมีกระบวนท่าและท่าทางมีลักษณะของโยคะ ดังนั้นการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับการละหมาดที่ถูกต้องจะช่วยเสริมสร้างจิตให้มีความเข้มแข็งและยังมีส่วนบริหารร่างกายของผู้สูงอายุควบคู่กับการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาของตนเองได้

4.2.4 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับอาชีพเสริม และการวางแผนการเงิน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ ควรเตรียมการวางแผนทางการเงิน การจัดการรายได้ และการเก็บออมเงินอย่างเหมาะสม ตลอดจนให้ความรู้เกี่ยวกับการทำอาชีพเสริมที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงในชีวิต ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...ผู้สูงอายุมุสลิมต้องรู้เรื่องศาสนา การเตรียมความพร้อมรายได้ การดูแลสุขภาพ เรื่องศาสนา การทำอามานอ์บาดะ การอยู่ในดีที่สุด...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ “...การปฏิบัติศาสนากิจที่ต้องความหลักศาสนา การใช้เงินรู้วิธีการเก็บรักษา...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...รู้เรื่องของเศรษฐกิจสำหรับคนผู้สูงอายุ...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเพื่อให้ตนเองมีความเท่าทันกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม เพื่อให้สามารถวางแผนและรับมือกับสิ่งที่อาจจะเกิดในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการวางแผนทางการเงินให้สามารถรองรับการดำเนินชีวิตประจำวัน และการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมเป็นสำคัญ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...สุขภาพ การดูแลสุขภาพ และการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...เข้าใจในเนื้อหาอัล-กุรอาน และอัล-ฮาดีษ ด้านการดูแลสุขภาพ การวางแผนทางการเงิน...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ



“...สนใจในการเตรียมความพร้อมในการดูแลสุขภาพตนเองที่ถูกต้อง การใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน...”
 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.2.5 การเตรียมความพร้อมในการปรับตัวเข้าสู่วัยสูงอายุและการอยู่ร่วมกันในสังคม ช่วยลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และจิตใจของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุทุกคนไม่ได้มีความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุเหมือนกันทุกคน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...ไม่ได้เตรียม เลี้ยงหลาน มีความสุข อ่านหนังสือ เรียนอัล-กุรอาน พบปะเพื่อน ๆ พร้อมทั้งจะเป็นผู้สูงอายุ แต่มีน้อยที่มีความพร้อม...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ “...พร้อมและมีอาชีพเสริม เรียนอัล-กุรอาน ดูแลสุขภาพ การจัดการสังคมเพื่อนของสังคมสูงอายุ ...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้สูงอายุเข้าสู่วัยสูงอายุมักจะประสบปัญหาต่าง ๆ อาทิ เช่น ปัญหาการแสดงออกทางกายเพื่อเรียกร้องความรักจากสมาชิกในครอบครัว ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...การบริโภคอาหาร ไม่ออกกำลังกาย การพักผ่อนไม่เพียงพอ ลูกหลานไม่อยู่ด้วยกันไม่มีเวลาให้กัน...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ “...การดูแลจากลูกๆ และความอบอุ่นของคนในครอบครัวและต้องการให้ลูกหลานเอาใจใส่ เรื่องอาหารการกิน ที่พักอาศัยแก่ผู้สูงอายุ...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และปัญหาความรู้สึกความอ้างว้างและซึมเศร้าอันเนื่องมาจากขาดการเข้าสังคม ส่วนปัญหาการจัดการความรู้สึกเกี่ยวกับความสูญเสียของสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนฝูง และปัญหาทางอารมณ์และจิตใจที่มีความอ่อนไหวต่อสภาพแวดล้อมรอบข้าง เป็นต้น ดังนั้นการทำความเข้าใจบทบาทของชีวิตตนเองในฐานะการเป็นผู้สูงอายุควรเป็นอย่างไร ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...ส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านการดูแลสุขภาพอารมณ์ และเข้าใจบทของชีวิต...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและการจัดการเข้าสังคมของผู้สูงอายุเพื่อเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนพูดคุยให้กำลังใจต่อกัน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...เรียนรู้ในศาสนาการรักษาสุขภาพทางอารมณ์ การเข้าสังคมของผู้สูงอายุในแบบอิสลาม...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งการเตรียมความพร้อมและพัฒนาการปรับตัวของผู้สูงอายุจะต้องได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในสังคม ตลอดจนถึงผู้นำชุมชน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ “...การพัฒนาผู้สูงอายุต้องได้รับการสนับสนุนจากลูกหลาน เพื่อน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้รู้ศาสนา ตัวเองและคนในครอบครัว และเพื่อนในสังคม...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งสมาชิกในครอบครัว ผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชนเป็นหน่วยที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ



5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 ความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิม จะต้องมึลักษณะดังนี้

1) **ความต้องการในดูแลสุขภาพที่ดีด้วยการเพิ่มพูนความรู้และแนวทางการปฏิบัติดูแลตนเองให้ถูกสุขลักษณะ** เช่น การรับประทานอาหารที่เหมาะสม การพักผ่อนเพียงพอ การออกกำลังกาย การดูแลด้านอารมณ์และจิตใจ โดยสอดคล้องกับ หอมหวล บัวระภา (2565) ที่พบว่าร้อยละ 92 ของผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับสุขภาพที่แข็งแรง และร้อยละ 88 ต้องการอาหารตามวัย และสายพิณ ปันทอง (2565) ที่ระบุว่าผู้สูงอายุต้องการที่อยู่อาศัยที่สะอาด สิ่งแวดล้อมดี และพื้นที่ออกกำลังกายที่เข้าถึงได้ง่าย พร้อมทั้งสวัสดิการที่ช่วยลดภาระในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

2) **ความต้องการในการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจ** เช่น การละหมาด การอ่านและแปลอัลกุรอาน และการมีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น ชมรมศาสนา หรือการพบปะพูดคุยเพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ สอดคล้องกับ อติศักดิ์ นุซมี, อับดุลเลาะ หนุ่มสุข, และ กัลยาณี เจริญช่าง นุซมี (2566); จุรีย์ ธีรัชกุล, อนงค์ ภิบาล, และ อุไร หัตถกิจ (2559); อับดุลเลาะ หมัดอะด้า (2561) ที่พบว่าความรู้ด้านศาสนาเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สูงอายุปรารถนามากที่สุด เพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ในชีวิตทั้งขนาดมีชีวิต และชีวิตหลังความตาย

3) **ความต้องการด้านอาชีพและการส่งเสริมอาชีพเสริมที่เหมาะสม และการออมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ** โดย วลัยยา ตูพานิช, สุธิกาญจน์ ไชยลาภ, และ กิตติ ไชยลาภ (2562); โสภณ เบื้องบน, สุวิมล ดอบบุตร, และ ธีรนาถ สุวรรณเรือง (2566); พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ (2563) ยืนยันถึงการส่งเสริมสวัสดิการของรัฐให้แก่ผู้สูงอายุในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะความต้องการในเรื่องรายได้ การออม และอาชีพที่เหมาะสม เช่น การทำขนมพื้นบ้าน ที่สอดคล้องกับศักยภาพผู้สูงอายุ ที่สามารถก่อเกิดเป็นรายได้ในการเป็นต้นทุนการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุและช่วยเสริมความรู้สึกของคุณค่าแก่ตนเองแก่ผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตได้มีความสุขและภูมิใจตนเองได้

4) **ความต้องการในการสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นและการให้การสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว** เพราะผู้สูงอายุต้องการความรัก การยอมรับจากครอบครัว และการมีส่วนร่วมในชุมชนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน เช่น การพบปะกับเพื่อน การท่องเที่ยว การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งช่วยลดความโดดเดี่ยว สอดคล้องกับ



สายพิณ ปั่นทอง (2565); วัลยา ตูพานิช, สุธีกาญจน์ ไชยลาภ, และ กิตติ ไชยลาภ (2562) เหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และยังช่วยพัฒนาสุขภาพทางจิตใจ และสร้างสังคมที่มีความสัมพันธ์อันดีในระดับครอบครัวและชุมชน 5) **ความต้องการเรียนรู้ทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ** เนื่องจากผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ชวพร ธรรมนิยกุล และ กันยารัตน์ ศรีวิสุทธิกุล (2567); Blackwood-Brown, Levy & D'Arcy (2019) ย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะด้านความปลอดภัยไซเบอร์ และการใช้เทคโนโลยีในสังคมดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นความต้องการเรียนรู้ทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญในการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ในการใช้ประโยชน์และมีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตในสังคมดิจิทัล

5.2 การพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิม จะต้องมียุทธศาสตร์ดังนี้ **1) การเพิ่มพูนความรู้ด้านศาสนาอิสลามและสามารถนำไปในการปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้อง** ดังนั้นควรจัดอบรมและกิจกรรมเพื่อฝึกปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้องโดยใช้สื่อที่เหมาะสม สอดคล้องกับ อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2551); al- Azdiy & al-Ashath (2000); เกษตรชัย และหิมี, ปัญญา เทพสิงห์, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, และ ฮัสบุลลาอะ อาซิสสกุล, (2562) ดังนั้นการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุจะต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ในการขัดเกลาจิตใจเพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิตตามวิถีอิสลามที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก และกระตุ้นให้ผู้นำมามุสลิมเห็นความสำคัญและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามแก่ผู้สูงอายุ **2) การจัดกิจกรรมในลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามวิถีอิสลาม และทันสมัยทันเหตุการณ์ปัจจุบัน** ซึ่งกิจกรรมควรเน้นความสนุกสนาน ผ่อนคลาย เพื่อลดปัญหาความซึมเศร้า ความเครียด และความรู้สึกลดเดี่ยวในผู้สูงอายุได้ และส่งเสริมบทบาททางสังคม เช่น การทัศนศึกษาประกอบควบคู่กับการปฏิบัติ เช่น การฝึกละหมาดรวมย่อ เป็นต้น ส่วนการฝึกอาชีพ การจัดชมรมศาสนา ตามแนวทางของอุบลทิพย์ ไชยแสง, นิวัตติ ไชยแสง, และ อาบาตี เจอะอาแดร์ (2566); ชลิตา แยมศรีสุข (2563); วราพัชร จันทรเส้ง (2563) ดังนั้นโปรแกรมการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมจึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตมุสลิมนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อไปสู่เป้าหมายการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพทางสังคมมุสลิม **3) การดูแลตนเองของผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลาม** ควรส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของศาสนา

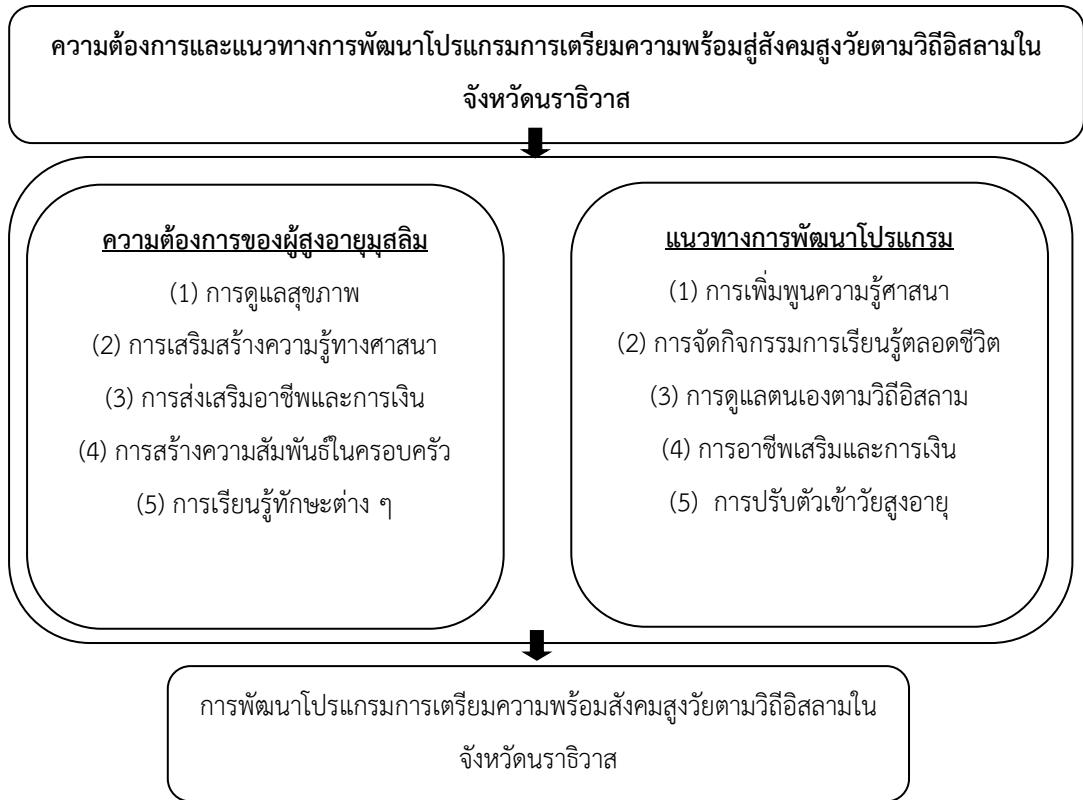


อิสลาม เช่น การดูแลตามบทบัญญัติอิสลาม ดังคำกล่าวในอัล-ฮาดีษความว่า (*وإن من السعادة أن يطول عمر العبد ويرزقه الله الإنابة*) ความว่า “แท้จริงส่วนหนึ่งของความสุขคือการที่บ่าวมีอายุที่ยืนยาว และอัลเลาะห์ได้ทรงประทาน แก่เขาซึ่งความนอบน้อมมอบตนแด่พระองค์” (บันทึกโดย อิหม่ามอะฮ์มัดในมุสนัด ท่านอัลไฮษะมียกกล่าวว่า “เป็นสายรายงานที่ดี” Al - Haisamiy : H 1406 : 10/206) สอดคล้องกับ จารูวรรณ ไม้ตระกูล และ นะถเนตร จุฬากาญจน์ (2559); รอฮานี มาแฉ, อัมมาน จารง, และ มุสลิม คาแรง (2565) เพื่อให้ผู้สูงอายุมุสลิมสามารถบูรณาอิสลามนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ **4) การส่งเสริมอาชีพและวางแผนการเงิน** ควรจัดอบรมเกี่ยวกับอาชีพที่เหมาะสม การบริหารการเงิน และการวางแผนการออม เพื่อความมั่นคงในวัยเกษียณ ตามข้อเสนอของ อีร์พัณน์ ดีแก้ว (2551); บุชยา ลิ้มงาม (2560); สมคิด ยาเคน (2564) ดังนั้นการเตรียมความพร้อมทางการเงินและการออมจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาโปรแกรมที่ต้องเตรียมความพร้อมความรู้และทักษะดังกล่าวแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมุสลิมสามารถวางแผน และออมเงิน เพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุได้อย่างมั่นคงทางการเงินและสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ **5) การปรับตัวเข้าสู่วัยสูงอายุและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เข้าใจบทบาทของชีวิตตนเองของผู้สูงอายุ** เพื่อพัฒนาและปรับตัวของผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและผู้นำชุมชนในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ ตัวอย่าง การปรับตัวทางสังคม การให้คำปรึกษาครอบครัว การช่วยแก้ปัญหาครอบครัว เป็นต้น ตามข้อเสนอของสายพิน บั้นทอง (2565); สุกุล ศิริ (2566); พสุ วุฒินันท์ (2563) ดังนั้นการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยมุสลิมนั้นจะต้องมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับปรับตัว การสนับสนุนของสมาชิกในครอบครัวและสังคม ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ต้องเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาและปรับตัวเข้าวัยสูงอายุของผู้สูงอายุมุสลิม เพื่อให้ผู้สูงอายุมุสลิมสามารถปรับตัวเข้าวัยสูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาขับเคลื่อนกิจกรรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมในชุมชนต่อไป



6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ได้ค้นพบองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับความต้องการในการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพดังนี้



ภาพที่ 1. การพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาพบว่า ความต้องการและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา มีสาระสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างระบบสนับสนุนทางศาสนาและสังคมอย่างสอดคล้องกับบริบทของมุสลิมในพื้นที่ ผลการวิจัยสะท้อนว่า ผู้สูงอายุมุสลิมมีความต้องการกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศาสนา และทักษะการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกับหลักอิสลาม เช่น การเตรียมตัวด้านจิตใจ การปฏิบัติศาสนกิจ การบริหารสุขภาพตามแนวทางฮาลาล และการเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของชุมชน



ข้อค้นพบสำคัญ คือ โปรแกรมการเตรียมความพร้อมที่มีลักษณะสอดคล้องกับวิถีอิสลามนั้น ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลของผู้สูงอายุเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับความพร้อมของ "สังคมผู้สูงวัยมุสลิม" ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่าย เช่น คณะกรรมการอิสลาม ผู้นำศาสนา โรงเรียนผู้สูงอายุ และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ นอกจากนี้ การออกแบบโปรแกรมที่ยึดหลักศาสนาเป็นแกนกลางยังส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้มีความหมาย (meaningful learning) ต่อผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเตรียมความพร้อมเชิงจิตวิญญาณที่ได้รับการกล่าวถึงในงานวิจัยก่อนหน้า และสามารถเป็นต้นแบบการพัฒนาเชิงระบบในพื้นที่มุสลิมอื่น ๆ ได้ในอนาคต

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ศึกษาการบูรณาการโปรแกรมการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมุสลิมในแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยการเสนอให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และกรมกิจการผู้สูงอายุ ให้บรรจุ “โปรแกรมการเตรียมความพร้อมตามวิถีอิสลาม” เป็นหนึ่งในแนวทางการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีประชากรมุสลิมจำนวนมาก เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้

7.2 ศึกษาแนวทางพหุวัฒนธรรมในการจัดสวัสดิการและบริการสาธารณะส่งเสริมให้หน่วยงานรัฐพัฒนานโยบายที่ยึดถือแนวคิดพหุวัฒนธรรม (multiculturalism) โดยจัดบริการและกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบททางศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้

7.3 ศึกษากลไกความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายจัดตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่โดยประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะกรรมการอิสลามจังหวัด สถานศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมฯ อย่างต่อเนื่อง

7.4 การนำความรู้เกี่ยวกับโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลามไปขับเคลื่อนในระดับนโยบายของหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการผู้สูงอายุ สถาบันการศึกษา หน่วยงานด้านสาธารณสุข นำไปปรับใช้ในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลาม และกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้และในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ



เอกสารอ้างอิง

- เกษตรชัย และหิ้ม, ปัญญา เทพสิงห์, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, และ ฮีสบุลเลาะ อาคิสสกุล. (2562). การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามของผู้สูงอายุมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาตำบลเขาต้อม และตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- จารุวรรณ ไม้ตระกูล, และ นฤเนตร จุฬากาญจน์. (2559). ความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุชาวไทยมุสลิม. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 8(2), 142-152.
- จूरีย์ ธีรัชกุล, อนงค์ ภิบาล, และ อุไร หัตถกิจ. (2559). ความต้องการการดูแลทางจิตวิญญาณด้านการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและพลังนอกเหนือตนของผู้ป่วยมุสลิมที่เคยเข้ารับการผ่าตัดในแผนกศัลยกรรมทั่วไปโรงพยาบาลศูนย์แห่งหนึ่งในจังหวัดชายแดนใต้ของไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 1(8), 39-52.
- ชนัญญา ปัญจพล. (2558). การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (ส่วนกลาง) (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชวพร ธรรมนิตยกุล, และ กันยารัตน์ ศรีวิสุทธิกุล. (2567). ความต้องการและรูปแบบการสื่อสารนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัลด้านความปลอดภัยทางเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 31(1), 75-93.
- ชลิดา แยมศรีสุข. (2563). การสร้างเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*, 16(2), 19-30.
- ธีรพัฒน์ ดีแก้ว. (2551). ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพและสวัสดิการของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- บุษยา ลีมงาม. (2560). ความต้องการและแนวทางการพัฒนาให้สนับสนุนสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.



- พลุ วุฒินันท์. (2563). รูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวและผู้สูงอายุ. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 5(2), 87-97.
- พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์. (2563). การพัฒนาศักยภาพของการออมและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน. *วารสารธรรมวัตร*, 1(1), 39-48.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2564). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- รอฮานี มาแฉ, อีฟานาน จารง, และ มุสลิม คาเรง. (2565). การศึกษาสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา. *MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)*, 3(1), 14-28.
- วรพัชร จันทร์เสိုင်. (2563). *การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วัลยา ตูพานิช, สุธีกาญจน์ ไชยลาภ, และ กิตติ ไชยลาภ. (2562). ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเมือง. *วชิรเวชสารและวารสารเวชศาสตร์เขตเมือง*, 63(ฉบับเพิ่มเติม), 83-92.
- สมคิด ยาเคน. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคลเพื่อเตรียมพร้อมผู้วัยเกษียณของพนักงานเทศบาลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 10(2), 25-40.
- สายพิณ ปั่นทอง. (2565). องค์ประกอบความต้องการจำเป็นพื้นฐานที่พึงประสงค์ของผู้สูงอายุชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร. *วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 14(27), 145-159.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2568). ไทยเข้าสู่ “สังคมสูงอายุสมบูรณ์” สสส. – Rocket Media Lab เปิดข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ป่วย NCDs สูง! เตือน 3 ปัจจัยเสี่ยง สุขภาพ-เศรษฐกิจ-ที่อยู่อาศัย . สืบค้นจาก <https://www.thaihealth.or.th/ไทยเข้าสู่-สังคมสูงอายุ/>



- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2561-2564 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. นครราชสีมา: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครราชสีมา. (2565). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดนครราชสีมา ประจำปี 2565*. นครราชสีมา: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครราชสีมา กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สุพล ศิริ. (2566). การเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 6(1), 167-176.
- โสภณ เบื้องบน, สุวิมล ดอบุตร, และ ชีรนาถ สุวรรณเรือง. (2566). บทบาทในการพัฒนาชุมชนและความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุ ตำบลชานูวรรณ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ*, 16(2), 47-58.
- หอมหวล บัวระภา. (2565). ความต้องการของผู้สูงอายุและความพร้อมของสถาบันที่ให้บริการผู้สูงอายุ. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(6), 83-97.
- อดิศักดิ์ นุชมี, อับดุลเลาะ หนุ่มสุข, และ กัลยาณี เจริญช่าง นุชมี. (2566). ความต้องการจำเป็นในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของสตรีมุสลิมใหม่ที่เข้ารับอิสลามด้วยการสมรส. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยรังสิต*, 19(1), 75-89.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และ เกษตรชัย และหิม. (2563). โปรแกรมกิจกรรมการเรียนรู้อิสลามเพื่อพัฒนาพฤติกรรมตามวิถีอิสลามสำหรับเยาวชนมุสลิมกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 39(3), 20-32.
- อับดุลเลาะ หมดอะด้า. (2561). ความต้องการในการจัดการศึกษาอิสลามของประชาชนในชุมชนมุสลิมเกาะบุโหลน จังหวัดสตูล. *วารสารวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 9(1), 1-13.
- อิบราเฮ็ม ฌรงค์รักษาเขต. (2551). *ปรัชญาการศึกษาอิสลาม*. สงขลา: หาดใหญ่กราฟฟิก
- อุบลทิพย์ ไชยแสง, นิวัติ ไชยแสง, และอาบาตี เจอะอาแดร์. (2566). สุขภาวะทางจิต : แนวคิดและแนวทางการสร้างเสริมในผู้สูงอายุตามบริบทชายแดนใต้. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน*, 9(3), 9-18.



al- Azdiy, D., al-Ashath, S. (2000). *Sunan Abi Daud. Dar alKutub al-Arabiy*. Beirut: Dar al-kutub al-Arabi.

Blackwood-Brown, C., Levy, Y., & D’Arcy, J. (2019). Cybersecurity Awareness and Skills of Senior Citizens: A Motivation Perspective. *Journal of Computer Information Systems*, 61(3), 195–206.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. (1978). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA : SAGE.

Tohit, N., Browning, C. J., & Radermacher, H. (2011). We want a peaceful life here and hereafter’: healthy ageing perspectives of older Malays in Malaysia. *Cambridge Core*, 32(3), 405-424.